

Окрім цього, для остаточного масового використання електронного цифрового підпису в Україні необхідно прийняти певну кількість нормативно-правових актів щодо: національних стандартів, вимог до засобів електронного цифрового підпису, форматів даних, які для цього використовуються. Усе це допоможе покращити функціонування інституту електронного цифрового підпису та удосконалити процес електронного документообігу.

Аннотація. В статье исследованы вопросы электронной цифровой подписи, раскрыты актуальные проблемы, в частности, относительно создания, использования и сохранения данного вида подписи, а также очерчены пути их решения в виде предложения по принятию ряда нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: Интернет, электронная сделка, электронная подпись, сертификация, банковская деятельность.

Abstract. The article explores the issues of electronic digital signature, discovered the actual problems, in particular concerning the creation, use and preservation of this type of signature, and found ways to address them in the form of proposals for the adoption of a number of regulatory legal acts.

Key words: Internet, electronic deal, electronic signature, certification, banking.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003р., № 852-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 36. – Ст. 276.
2. Суханов Е.А. Гражданское право: учебн. / Е. А. Суханов. – М. : БЕК, 2003. – Т. II. – 469 с.
3. Ліга страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uainsur.com/massmedia/16059.
4. Ткач Ю. М. Електронний цифровий підпис / Ю. М. Ткач // Доповідь. – Л., 2010. – 83 с.
5. Беляев А. В. Методы и средства защиты информации: курс лекций / А. В. Беляев. – СПб., 2000. – 112 с.
6. Особливості отримання послуг і використання ЕЦП під час складання, подання та експертизи заявок на об'єкти промислової власності / К. Константинов. – К., 2012. – 58 с.
7. Сертифікати акредитованих ЦСК та ЗЦ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.czo.gov.ua/index.php?page=cca&type=1.
8. Акредитовані ЗЦ та ЦСК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.czo.gov.ua/index.php?page=reestr.
9. Савченко А. С. Електронна Україна: міф чи реальність? / А. С. Савченко, І. С. Івченко // Вісник НБУ. – 2010. – № 3. – С. 18–23.

УДК: 347.518.2

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ВНАСЛІДОК ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

С. О. Чорний, О. І. Антонюк

Анотація. У статті розглядаються питання відшкодування шкоди, завданої внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. Проаналізовано окремі проблемні питання та особливості відшкодування майнової і моральної шкоди, завданої внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, що виникають на практиці, та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: джерело підвищеної небезпеки, дорожньо-транспортна пригода, шкода, страховий випадок, страховик.

Запобігання дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) та усунення їх наслідків є одними із найгостріших проблем кожної держави, і Україна у цьому випадку не є виключенням. Майже кожна ДТП завдає певну шкоду: майнову або моральну. За даними статистики Управління безпеки дорожнього руху Департаменту превентивної діяльності

Національної поліції України за період з 1 січня по 30 вересня 2016 на території України зареєстровано 107377 ДТП, з яких – 18557 ДТП були з потерпілими, в яких загинуло 2226 осіб та 23543 особи були поранені [1].

Актуальність даної теми також визначається такими факторами: 1) внаслідок розвитку науково-технічного прогресу збільшується кількість автомобілів, що підвищує ризик виникнення ДТП і, як наслідок, заподіяння шкоди її учасникам; 2) велика кількість нерозкритих правопорушень, якими особам завдано шкоду; 3) питання відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП, недостатньо врегульовано в законодавстві, тому виникають певні проблемні питання на практиці.

Найпоширенішими видами ДТП в період з 1 січня по 30 вересня 2016 є керування автотранспортними засобами у нетверезому стані, перевищення встановленої швидкості руху, невиконання вимог сигналів регулювання, порушення правил маневрування, проїзду пішохідних переходів, обгону, виїзд на смугу зустрічного руху, порушення правил проїзду перехресть тощо [1].

Якщо внаслідок ДТП завдається шкода, то у потерпілих осіб виникає право на відшкодування такої шкоди.

Дана тема досліджувалася науковцями з позиції цивільного, адміністративного, кримінального, цивільного процесуального та кримінального процесуального права. Зокрема, предметом дослідження вчених були окремі питання деліктної відповідальності за шкоду, заподіяну загалом джерелом підвищеної небезпеки, а також відповідальності за шкоду, завдану внаслідок ДТП (А. Загорулько, О. Красавчиков, Г. Пендяга, С. Приступа, А. Собчак, В. Смирнова, Д. Боброва, О. Жуковська, А. Мусулевський, Г. Юркова). Питання щодо визначення поняття моральної (немайнової) шкоди, порядку її відшкодування фізичній та юридичній особі досліджували О. Беліков, А. Веніамінова, В. Нор, Є. Поляков, П. Рабінович, О. Рибак, С. Шимон. Договір страхування і окремі його види були предметом досліджень таких учених як Т. Блащук, Н. Безсмертна, Г. Губіна, Л. Кінащук, М. Снігерьова.

У той же час, на сьогодні бракує теоретичних досліджень щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП.

Мета статті полягає у висвітленні проблемних питань, що виникають на практиці під час відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок ДТП, та розробці пропозицій щодо шляхів їх вирішення.

Конституція України у ст. ст. 3, 27, 41, 68 закріплює право кожної людини на відшкодування будь-якої завданої їй шкоди [2]. Також питання щодо відшкодування шкоди врегульовані у Цивільному кодексі України (далі – ЦКУ), зокрема у ст. 22, в якій зазначається, що особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. При цьому, у цій статті визначаються види збитків, якими є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [3].

Положення щодо відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, закріплюються у ст. 1187 ЦКУ, відповідно до якої така шкода відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підляду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку [3].

Правову основу питання про відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП, складають також Закони України «Про дорожній рух», «Про страхування», «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів».

Роз'яснення щодо розгляду та вирішення відповідних справ наводяться у Постановках Пленуму Верховного Суду України (далі – ВСУ) «Про практику розгляду

судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27 березня 1992 № 6, «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 №4 та Постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ (далі – ВССУ) «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» від 1 березня 2013 №4.

Слід звернути увагу на те, що ВСУ у 2016 році висловив правову позицію, що є відмінною від тієї, що відображена у п.16 Постанови Пленуму ВССУ від 1 березня 2013 №4.

Так, у п.16 Постанови Пленуму ВССУ від 1 березня 2013 №4 зазначено «Відповідно до статті 21 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» на території України забороняється експлуатація транспортного засобу без поліса обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, тобто володільці транспортних засобів, за винятком осіб, звільнених від обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності згідно з пунктом 13.1 статті 13 цього Закону, зобов'язані застрахувати ризик своєї цивільної відповідальності, яка може настати внаслідок завдання шкоди життю, здоров'ю або майну інших осіб при використанні транспортних засобів. У зв'язку із цим при пред'явленні позовних вимог про відшкодування такої шкоди в результаті дорожньо-транспортної пригоди безпосередньо до особи, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, суд має право виключно в порядку, передбаченому статтею 33 ЦПК, залучити до участі у справі страхову організацію (страховика), яка застрахувала цивільну відповідальність володільця транспортного засобу. Непред'явлення вимог до страховика за наявності підстав для стягнення завданої шкоди саме зі страховика є підставою для відмови в позові до завдавача шкоди у відповідному розмірі» [4; 5].

У постанові від 20 січня 2016 року у справі № 6-2808цс15 ВСУ [6] зробив правовий висновок, відповідно до якого право потерпілого на відшкодування шкоди за рахунок особи, яка завдала шкоди, є абсолютним і не може бути обмежено або припинено наявністю у останнього полісу обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Тобто винуватець ДТП в подальшому несе повну майнову відповідальність за шкоду, завдану потерпілому своїми неправомірними діями. Право потерпілого на відшкодування шкоди її заподіювачем є абсолютним і суд не вправі відмовити у такому позові з тих підстав, що цивільно-правова відповідальність заподіювача шкоди застрахована.

Висновок ВСУ пов'язаний з тим, що внаслідок ДТП може виникати два види зобов'язань, які не виключають одне-одне:

1) деліктне зобов'язання – первісне, основне зобов'язання, в якому діє загальний принцип відшкодування шкоди у повному обсязі, підставою його виникнення є заподіяння шкоди;

2) договірне зобов'язання (страхове відшкодування), у межах якого має здійснюватися виплата страховиком відповідно до умов Договору, виключно в межах страхової суми та у разі, якщо подія, у результаті якої завдана шкода, буде кваліфікована як страховий випадок.

На думку головного юриста юридичної компанії «Правова група «Юста» Григорія Філімончука, право потерпілого на відшкодування шкоди за рахунок особи, яка завдала шкоди, є абсолютним і не може бути припинене чи обмежене договором, стороною якого потерпілий не був, хоч цей договір і укладений на користь третіх осіб. Законодавство надає потерпілому право одержати страхове відшкодування, але не зобов'язує його одержувати. Потерпілий вправі відмовитися від свого права вимоги до страховика та одержати повне відшкодування шкоди від особи, яка її завдала, в рамках деліктного зобов'язання, не залежно від того, чи застрахована цивільно-правова відповідальність особи, яка завдала шкоди [7].

Таку ж позицію ВСУ висловлював ще у 2011 році, узагальнюючи судову практику розгляду цивільних справ, які виникають під час виконання договорів страхування.

Саме позиція, яку ВСУ сформував у своїй постанові від 20 січня 2016 р., є більш прийнятною і виправданою з практичної точки зору. Таке тлумачення дає можливість позивачеві повністю відшкодувати збитки, звернувшись безпосередньо до заподіювача шкоди, і не пред'являючи вимоги до страховика.

Також слід розглянути проблемні питання відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок ДТП, що виникають на практиці під час вирішення спорів.

Так, розглядаючи позови про відшкодування моральної шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, слід урахувати, що згідно з ч.2 ст.23 ЦКУ право на це мають лише фізичні особи. Частиною 3 ст.23 ЦКУ передбачено, що «моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування... визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних і душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності та справедливості» [3; 8].

Під час оцінки моральної (немайнової) шкоди, завданої потерпілим, суд повинен належним чином оцінювати ступінь їх немайнових витрат, а також у випадках пред'явлення таких вимог до страховиків урахувати положення ст.611 ЦКУ про те, що таке відшкодування може бути застосовано лише у передбачених законом або договором випадках порушення страховою компанією зобов'язань, і виходити з того, чи передбачено укладеним договором можливість такого відшкодування страховиком. Необхідно звернути увагу на те, що п. 22.3 ст. 22 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» і п. 3 ч. 2 ст. 23 ЦК обов'язок відшкодування моральної шкоди, завданої пошкодженням майна, покладено на особу, яка несе відповідальність за заподіяння шкоди, якщо така шкода не викликана фізичними ушкодженнями чи смертю [3; 5].

Під час визначення розміру відшкодування шкоди, завданої здоров'ю потерпілої особи (розміру відшкодування заробітку (доходу), втраченого нею внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, додаткових витрат, стороннього догляду тощо), суд повинен звертати увагу на виплати, без урахування яких згідно з ч.3 ст. 1195 ЦКУ визначається шкода, завдана каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я. Також слід урахувати, що у випадках, коли середньомісячний заробіток потерпілого, виходячи з якого встановлюється розмір втраченого фізичною особою внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я заробітку (доходу), є меншим від 5-кратного розміру мінімальної заробітної плати, розмір втраченого заробітку згідно з вимогами ст.1197 ЦКУ обчислюється, саме виходячи з 5-кратного розміру мінімальної зарплати, а не фактичного за місцем роботи, а розмір втраченого доходу від підприємництва – на підставі даних органу доходів і зборів (ст.1198 ЦКУ) [8, с. 44].

Відповідно до статті 27 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» страховик відшкодовує моральну шкоду, заподіяну смертю фізичної особи: її чоловіку (дружині), батькам (усиновлювачам) і дітям (усиновленим), при цьому загальний розмір такого страхового відшкодування (регламентної виплати) цим особам стосовно одного померлого становить 12 мінімальних заробітних плат у місячному розмірі, установлених законодавством на день настання страхового випадку, і виплачується рівними частинами [5].

Разом з тим, п. 27.3 ст. 27 зазначеного Закону не визначає у якому розмірі повинен отримати відшкодування один близький родич чи утриманець померлого, у випадку якщо інші особи, які мають право на страхове відшкодування, не звернулися до страховика із заявою про страхове відшкодування. Страховик зацікавлений у тому, щоб з'ясувати

якомога більше коло осіб, які мають право на відшкодування, щоб зменшити розмір виплати. Відповідне питання має бути врегульоване у п. 27.3 ст. 27 зазначеного Закону.

Таким чином, під час вирішення судами справ щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, слід враховувати, що право на відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП, не може бути обумовлене обов'язком потерпілого заявити таку вимогу до страховика. Право потерпілого на відшкодування шкоди за рахунок особи, яка завдала шкоди, є абсолютним і не може бути обмежено або припинено наявністю у останнього полісу обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Недостатньо врегульованим у національному законодавстві є питання відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи. Обґрунтована доцільність врегулювати на законодавчому рівні питання розміру відшкодування близькому родичу чи утриманцю померлого, у випадку якщо інші особи, які мають право на страхове відшкодування, не звернулися до страховика із заявою про страхове відшкодування. Неврегульованість цього питання породжує виникнення спорів на практиці між родичами померлого та страховиком.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы возмещения вреда, причиненного в результате дорожно-транспортного происшествия. Проанализированы некоторые проблемные вопросы и особенности возмещения имущественного и морального ущерба, причиненного в результате дорожно-транспортного происшествия, возникающие на практике, и предложены пути их решения.

Ключевые слова: источник повышенной опасности, дорожно-транспортное происшествие, ущерб, страховой случай, страховщик.

Abstract. In the article the questions of the compensation of the damage was caused as a result of the accident. Analyzed some of the problems and peculiarities of compensation for material and moral damage caused as a result of the accident occurring in practice, the proposed solutions.

Key words: source of increased danger, traffic accident, damage, compensation for damages, the insurance case.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Статистика аварійності в Україні за 9 місяців 2016 року Управління безпеки дорожнього руху Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sai.gov.ua/uploads/filemanager/file/dtp_09_2016.pdf.
2. Конституція України. Офіційний текст (в редакції від 30.09.2016 року) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Цивільний кодекс України. Офіційне видання (станом на 12 червня 2013 року) – К. : Алерта, 2013. – 326 с.
4. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 01.03.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13>.
5. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 р. №1961-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15/page>.
6. Постанова від 20 січня 2016 року у справі № 6-2808цс15 [Електронний ресурс] / Верховний Суд України // Офіційний веб-сайт ВСУ. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/4ABBDfB94A8702DAC2257F45002B0717](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/4ABBDfB94A8702DAC2257F45002B0717).
7. Верховний Суд України змінює судову практику у справах по ДТП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://justa.com.ua/blog/verhovniy-sud-ukrayini-zminyue-sudovu-praktiku-u-spravah-po-dtp>.
8. Кушнір Б. Ціна необережності водія / Б. Кушнір // Закон і Бізнес. – 2015. – № 3 (1197). – С. 41–47.